

DANIEL PUCIATO, TERESA SZCZEBAK*

Wybrane aspekty zagospodarowania czasu wolnego u młodzieży z różnych środowisk

Słowa kluczowe: czas wolny, zachowania wolnoczasowe, środowisko wychowawcze

Streszczenie: Przedmiotem badań jest problematyka sposobów spędzania wolnego czasu przez młodzież w wieku od 14 do 16 lat, która pochodzi z odmiennych środowisk wychowawczych. Celem badawczym jest natomiast określenie roli, jaką odgrywa środowisko wychowawcze w procesie przygotowania do racjonalnego spędzania wolnego czasu przez młodzież. Materiał empiryczny opracowania stanowią dane uzyskane w wyniku badań przeprowadzonych w czerwcu 2009 roku w Publicznym Gimnazjum w Dąbrowie Tarnowskiej oraz w Pogotowiu Opiekuńczym w Tarnowie. Ogółem przebadano 63 osoby w wieku od 14 do 16 lat, w tym 32 uczniów gimnazjum i 31 wychowanków pogotowia opiekuńczego. Zbierając materiał empiryczny, zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, w której narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety zachowań wolnoczasowych. Na podstawie analizy przeprowadzonych badań stwierdzono, że środowisko wychowawcze ma wpływ na miejsce spędzania wolnego czasu i wakacji oraz na częstość podejmowania aktywności ruchowej przez ankietowanych wychowanków. Badani gimnazjaliści spędzali swój wolny czas najczęściej w domu lub w obiektach sportowych, zaś wakacje na wczasach wypoczynkowych z rodzicami. Podwórko i dom to natomiast najczęstsze miejsca aktywności wolnoczasowej ankietowanych wychowanków pogotowia opiekuńczego, którzy swoje wakacje spędzali głównie w domu rodzinnym. Analizowane placówki wychowawcze nie odgrywały jednak dominującej roli w przygotowaniu swoich podopiecznych do korzystania z zinstytucjonalizowanych form zachowań wolnoczasowych oraz nie dostarczały im wystarczających umiejętności w zakresie samodzielnego zagospodarowania czasu wolnego.

* dr Daniel Puciato – adiunkt, Katedra Turystyki i Rekreacji, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie; lic. Teresa Szczebak – absolwentka studiów I stopnia, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie.

1. Wprowadzenie

Czas wolny jest obecnie jedną z najbardziej deficytowych, a co za tym idzie cennych, wartości w życiu człowieka. Jak pokazują wyniki badań empirycznych, możliwość realizacji preferowanych czynności w jego ramach jest jedną z najważniejszych determinant subiektywnej jakości życia ludzi (Puciato, 2009, s. 105–107). Dynamiczny rozwój cywilizacji, będący głównie następstwem postępującej rewolucji naukowo-technologicznej, pozwala przypuszczać, że rola czasu wolnego będzie jeszcze wzrastać. Czas wolny jest szczególnie ważny w życiu młodego pokolenia. Określone formy zachowań wolnoczasowych dzieci i młodzieży mogą być bowiem znaczącym stymulatorem ich rozwoju biologicznego, w tym morfologicznego i funkcjonalnego, psychicznego oraz społecznego. Podejmowanie określonych form aktywności fizycznej, intelektualnej czy społecznej może również wywoływać pożądane skutki wychowawcze. Mogą być one związane zarówno z procesem socjalizacji ludzi wychowujących się w „normalnych” rodzinach, jak i dotyczyć resocjalizacji młodzieży przysparzającej kłopotów wychowawczych, która pochodzi często z rodzin dysfunkcyjnych oraz przebywa w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

2. Pojęcie czasu wolnego

Problematyką czasu wolnego zajmują się przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, między innymi socjologii, psychologii, pedagogiki, kultury fizycznej, medycyny czy ekonomii. Powoduje to duże bogactwo definicji czasu wolnego, w których zwraca się uwagę na pewne specyficzne aspekty związane z zainteresowaniami naukowymi ich twórców. W uproszczeniu definicje te można pogrupować w trzy główne nurty: instrumentalny, behawioralny oraz duchowy. W myśl spojrzenia instrumentalnego czas wolny to czas, w którym człowiek nie wykonuje żadnych obligatoryjnych zajęć i czynności. Jest on naturalnym elementem funkcjonowania jednostki, wydzielonym z 24-godzinowego budżetu czasu (Bombol, 2008, s. 19–21). Znamienna dla tego nurtu jest definicja Jana Daneckiego (1970, s. 11), w myśl której czas wolny to „nadwyżki ponad czas snu oraz wszelkich prac o znaczeniu ekonomicznym (czy to będą prace zarobkowe, czy czynności w gospodarstwie domowym) i zajęć z tymi pracami organicznie związanych (dojazdy)”. W ramach nurtu behawioralnego czas wolny interpretuje się przez pryzmat specyficznych zachowań podejmowanych w jego ramach. Zachowania tego rodzaju mogą przejawiać się we wszelkich działaniach, które prowadzą do odpoczynku. Teoretyczną podbudową tego nurtu jest koncepcja *loisir*, sformułowana przez francuskiego socjologa Joffre’a Dumazediera (1960, s. 522–531). Autor przyjmuje trzy kryteria cechujące zachowania w czasie wolnym, do których zalicza: dobrowolność, niezarobkowość i przyjemność. Jeśli któraś z tych cech nie występuje, wów-

czas nie można, według Dumazediera, mówić o czasie wolnym. Zdaniem Krzysztofa Przeclawskiego (2002, s. 39–40) do tak rozumianego czasu wolnego można zatem zaliczyć zajęcia podejmowane przez człowieka poza snem i zaspokajaniem niezbędnych potrzeb fizjologicznych i higienicznych, które nie wynikają z obowiązków rodzinnych, zawodowych, religijnych czy społecznych. Nurt duchowy akcentuje natomiast możliwość zaspokajania potrzeb wyższego rzędu w ramach czasu wolnego. Dotyczy to przede wszystkim samourzeczywistnienia, samodoskonalenia oraz samorozwoju. Czas wolny służy zwykle realizacji czynności autotelicznych, stanowiących wartość samą w sobie i nie jest środkiem do osiągnięcia innych wartości (Jung, 1987, s. 14). Wypełniają go więc czynności, które dostarczają człowiekowi wiele satysfakcji i związane są na przykład z kulturą, kulturą fizyczną (sportem, rekreacją, turystyką), dobrowolnym kształceniem się, spotkaniami towarzyskimi, zabawą czy hobby.

3. Funkcje wychowawcze czasu wolnego

Przez funkcje czasu wolnego należy rozumieć rolę, jaką czas wolny pełni w różnych obszarach ludzkiego życia (Bywalec, Rudnicki, 2002, s. 98). Związane jest to z bezpośrednim i pośrednim następstwem zaspokojenia różnorodnych potrzeb ludzkich w czasie wolnym. Bezpośrednim skutkiem realizowanych czynności będzie zaspokojenie określonej potrzeby, na przykład likwidacja zmęczenia, poprawa samopoczucia. Skutki tego rodzaju ujawniają się w trakcie realizacji czynności lub zaraz po niej. Pośrednie następstwa działań wolnoczasowych będą się przejawiały w procesach rozwoju biologicznego, psychicznego lub społecznego człowieka, w jego postawach, poglądach, wzorcach zachowań czy w systemie aksjologicznym. Efekty tego rodzaju ujawniają się więc najczęściej później i są odczuwane przez dłuższy czas (Makówka, 2006, s. 44). Czas wolny pełni w życiu człowieka następujące funkcje (Bombol, 2005, s. 32–34; Wnuk-Lipiński, 1972, s. 28–31): wypoczynkową, kulturalną, integracyjną, rekreacyjną, ekonomiczną, kompensacyjną, kształceniową i wychowawczą. Najważniejsza z punktu widzenia problematyki niniejszego artykułu jest funkcja wychowawcza, polegająca na przyswajaniu sobie bądź przekazywaniu innym ludziom określonych norm postępowania, światopoglądu, idei czy stylu życia.

Czynności realizowane w czasie wolnym mogą się bowiem wiązać także z kształtowaniem osobowości człowieka i postaw społecznie pożądaných. Kształtują one często postawę aktywną, uczą pokonywania trudności oraz usuwają obawy przed podejmowaniem wysiłków umysłowych i fizycznych. Mogą się ponadto przyczyniać do przyspieszenia adaptacji do nowych warunków, modelowania emocji, realizacji działań twórczych czy wzmacniania spójności społecznej i zdrowia (Alejziak, 2008, s. 34). Szerokie oddziaływania wychowawcze wywołują różne formy aktywności ruchowej (rekreacyjnej, sportowej, turystycznej). Tego rodzaju aktyw-

ność odgrywa ważną rolę zarówno w procesie socjalizacji, jak i resocjalizacji młodego pokolenia.

Wychowawcze efekty uczestnictwa w kulturze fizycznej mogą sprowadzać się do (Puciato, Skałacka, 2009, s. 101–102; Sas-Nowosielski, 2001, s. 29): nabywania pożądaných postaw prospołecznych, podnoszenia poczucia własnej wartości i wiary we własne siły, rozwijania poczucia odpowiedzialności za siebie i innych w działaniach zespołowych, obniżenia poziomu stresu i lęku, poprawy samopoczucia, rozwijania samodyscypliny, kształtowania postaw prosomatycznych czy kształtowania takich cech charakteru jak ambicja, systematyczność, odpowiedzialność, zdyscyplinowanie i akceptacja dla innych. Zajęcia ruchowe niosą określone wartości, których internalizacja jest szczególnie ważna w procesie resocjalizacji. Są to przede wszystkim wartości (Jezińska, 2002, s. 24): perfekcjonistyczne (manifestacja walorów sprawnościowych i charakterologicznych), socjocentryczne (ocena rzeczywistości w kategoriach interesu grupy społecznej), allocentryczne (eksponowanie dobra jednostki mającej swoje ideały i marzenia). Ważne w tym wypadku są również wartości: intelektualne (spajające sprawność fizyczną z umysłem), estetyczne (przesądające o ocenie ludzi i zjawisk na płaszczyźnie doznań opartych na wrażliwości na piękno) oraz hedonistyczne (związane z odczuwaniem przyjemności związanej z aktywnością fizyczną) i emocjonalne (dotyczące przeżywania określonych stanów emocjonalnych w czasie wysiłku fizycznego i po nim). Wychowawcze walory kultury fizycznej nie wynikają jednak tylko z samej natury tego rodzaju zajęć.

Niewątpliwie dużą rolę w omawianym procesie odgrywa osoba wychowawcy. Powinien on przejawiać przyjazny, lecz konsekwentny stosunek wobec wychowanka oraz być swoistym wzorem dla swoich podopiecznych, również w obszarze postaw prosomatycznych. Ważnym czynnikiem, od którego uzależniona jest skuteczność podejmowanych zabiegów wychowawczych, jest również struktura zajęć ruchowych. Tom Martinek i Don Hellison (1997, s. 40) wyróżnili następujące cechy, które decydują o walorach wychowawczych aktywności fizycznej: traktowanie wychowanków w kategoriach tkwiącego w nich potencjału rozwojowego, adresowanie celów zajęć do całej osoby wychowanka i szanowanie jego indywidualności, promowanie poczucia kontroli nad własnym życiem, implementacja konkretnego systemu aksjologicznego w program zajęć, tworzenie bezpiecznego środowiska ćwiczeń oraz wzmacnianie przynależności do grupy.

4. Założenia metodologiczne pracy

Przedmiotem badań jest problematyka sposobów spędzania wolnego czasu przez młodzież w wieku od 14 do 16 lat, która pochodzi z odmiennych środowisk wychowawczych. Celem badawczym jest określenie roli, jaką odgrywa środowisko wychowawcze w procesie przygotowania do racjonalnego spędzania wolnego czasu przez

młodzież. Poprzez badania empiryczne postanowiono rozwiązać następujące problemy badawcze:

1. Czy środowisko, z którego pochodzi młodzież, ma wpływ na sposób spędzania przez nią wolnego czasu?
2. Czy podejmowanie przez młodzież aktywnych form spędzania wolnego czasu zależy od jej środowiska wychowawczego?
3. Jaką rolę w przygotowaniu do udziału w racjonalnych formach zagospodarowania czasu wolnego odgrywają placówki wychowawcze?

W niniejszym artykule zostaną zweryfikowane następujące hipotezy badawcze:

1. Sposób spędzania wolnego czasu oraz wakacji przez badanych wiąże się ze środowiskiem, z którego pochodzą.
2. Środowisko wychowawcze badanej młodzieży różnicuje częstość podejmowania aktywnych form zachowań wolnoczasowych.
3. Placówki wychowawcze odgrywają istotną rolę w przygotowywaniu badanych do udziału w instytucjonalnych formach spędzania wolnego czasu oraz dostarczają umiejętności związanych z jego racjonalnym zagospodarowaniem.

Zmienną zależną jest sposób zagospodarowania czasu wolnego przez młodzież, natomiast zmienną niezależną środowisko wychowawcze, z którego ona pochodzi. Wskaźnikami do zmiennej zależnej są: sposoby spędzania wolnego czasu i wakacji, częstość podejmowania aktywności ruchowej w czasie wolnym, przynależność do klubu sportowego oraz ilość niezagospodarowanego czasu wolnego. Wskaźnikiem dla zmiennej niezależnej jest natomiast rodzaj placówki wychowawczej, z której pochodzi młodzież.

Materiał empiryczny niniejszego opracowania stanowią dane uzyskane w wyniku badań przeprowadzonych w czerwcu 2009 roku w Publicznym Gimnazjum w Dąbrowie Tarnowskiej oraz w Pogotowiu Opiekuńczym w Tarnowie. Ogółem przebadano 63 osoby w wieku od 14 do 16 lat, w tym 32 uczniów gimnazjum (16 dziewcząt i 16 chłopców) oraz 31 wychowanków pogotowia opiekuńczego (14 dziewcząt i 17 chłopców). Większość badanej młodzieży (93,75% gimnazjalistów i 74,19% wychowanków pogotowia opiekuńczego) mieszkała w mieście. Badani gimnazjaliści pochodzili najczęściej z rodzin pełnych (93,75%), zaś wychowankowie pogotowia opiekuńczego z rodzin niepełnych (80,65%). Rodzice badanej młodzieży z gimnazjum posiadali zazwyczaj wykształcenie wyższe (46,88% ojców i 59,38% matek), średnie (31,25% ojców i 18,75% matek) oraz zasadnicze zawodowe (21,87% ojców i 18,75% matek). Ponad połowa młodzieży z pogotowia opiekuńczego (54,83%) nie znała wykształcenia swoich ojców. Co czwarty ojciec (25,81%) posiadał wykształcenie zasadnicze zawodowe, zaś co jedenasty (9,68%) – podstawowe lub średnie. Większość matek młodzieży z pogotowia opiekuńczego miała wykształcenie średnie (38,71%) lub zasadnicze zawodowe (35,49%), zaś w 12,90% przypadków nie było ono znane dziecku (tablica 1).

Tablica 1

Charakterystyka środowiska rodzinnego badanych

Wyszczególnienie	Publiczne Gimnazjum w Dąbrowie Tarnowskiej		Pogotowie Opiekuńcze w Tarnowie	
	Liczba	Odsetek [%]	Liczba	Odsetek [%]
Miejsce zamieszkania				
Wieś	2	6,25	8	25,81
Miasto	30	93,75	23	74,19
Razem	32	100,00	31	100,00
Typ rodziny				
Pełna	30	93,75	6	19,35
Niepełna	2	6,25	25	80,65
Razem	32	100,00	31	100,00
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	0	0,00	3	9,68
Zasadnicze zawodowe	7	21,87	8	25,81
Średnie	10	31,25	3	9,68
Wyższe	15	46,88	0	0,00
Nieznane dziecku	0	0,00	17	54,83
Razem	32	100,00	31	100,00
Wykształcenie matki				
Podstawowe	1	3,12	2	6,45
Zasadnicze zawodowe	6	18,75	11	35,49
Średnie	6	18,75	12	38,71
Wyższe	19	59,38	2	6,45
Nieznane dziecku	0	0,00	4	12,90
Razem	32	100,00	31	100,00

Źródło: opracowanie własne.

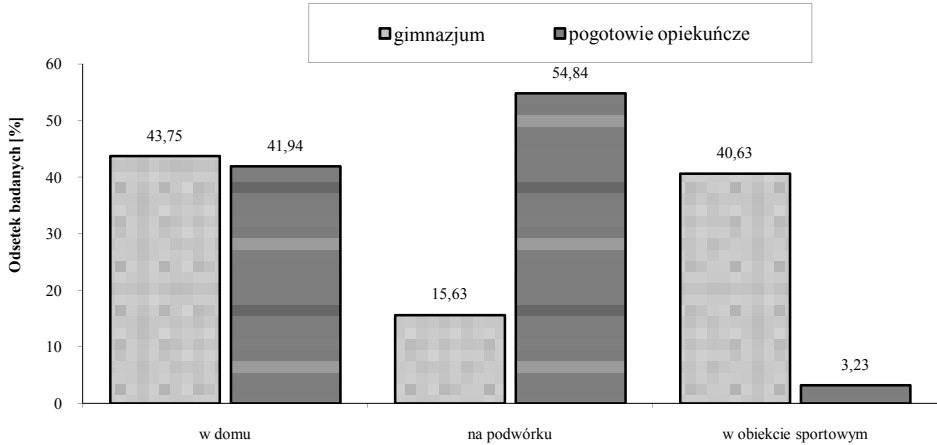
Badani zostali poinformowani o celu i przebiegu badań oraz wyrazili na nie zgodę. Zbierając materiał empiryczny, zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, w której narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety zachowań wolnoczasowych. Wykorzystano ankietę audytoryjną, która charakteryzuje się tym, że podczas jej wypełniania ankietier jest w ciągłym kontakcie z respondentami i na bieżąco wyjaśnia wszystkie ewentualne niejasności oraz pomaga w wypełnieniu kwestionariusza. Posłużono się skonstruowanym dla potrzeb niniejszej pracy kwestionariuszem zachowań wolnoczasowych. Rzetelność tego narzędzia badawczego zweryfikowano podczas badań pilotażowych, przeprowadzonych wśród wylosowanej grupy osób, na której później przeprowadzono badania zasadnicze. Współczynnik powtarzalności wyników ankiety wyniósł $r = 0,85$. Na podstawie wyników badań ustalono liczebność oraz częstość odpowiedzi na poszczególne pytania ankiety w grupach wydzielonych ze względu na środowisko wychowawcze badanych. W celu zweryfikowania przyjętych hipotez badawczych przeprowadzono również test niezależności *chi* kwa-

drat (χ^2). Wnioskowanie statystyczne prowadzono przy założonym poziomie istotności *ex ante* $\alpha = 0,05$. Wyniki badań przedstawiono w tabeli i na rycinach.

5. Charakterystyka zagospodarowania czasu wolnego młodzieży z różnych środowisk w świetle badań empirycznych

Badani gimnazjaliści spędzali najczęściej swój wolny czas w domu (43,75%) lub w obiektach sportowych (40,63%). Na podwórku, przed swoim blokiem, przebywało najchętniej 15,63% z nich. W przypadku wychowanków pogotowia opiekuńczego najbardziej preferowanym miejscem spędzania wolnego czasu było podwórko (54,84%) oraz dom (41,94%). Obiekty sportowe wskazało zaledwie 3,23% z nich. Wartość statystyki $\chi^2 = 16,86$ była większa od wartości krytycznej $\chi^2 = 5,99$, zatem przy poziomie istotności 5% można stwierdzić, że uczniowie gimnazjum oraz wychowankowie pogotowia opiekuńczego preferują spędzanie swojego wolnego czasu w różnych miejscach (rysunek 1). Większość badanej młodzieży gimnazjalnej spędzała swoje wakacje na wczasach wypoczynkowych (43,75%), u krewnych (21,88%) lub na koloniach albo obozach (18,75%). Dom rodzinny był najmniej popularnym miejscem spędzania wakacji przez uczniów gimnazjum (15,63%), a najbardziej popularnym wśród ankietowanych wychowanków pogotowia opiekuńczego (61,29%). Na koloniach lub obozach spędzało wakacje 16,13% ankietowanych, u krewnych 12,9%, zaś na wczasach wypoczynkowych 9,68% z nich. Wartość testu $\chi^2 = 16,18$ była większa od wartości krytycznej $\chi^2 = 7,81$, co oznacza, że między miejscem spędzania wakacji a środowiskiem wychowawczym badanych zachodzi zależność stochastyczna (rysunek 2). Zdecydowana większość ankietowanych gimnazjalistów (62,5%) podejmowała z dużą częstotliwością aktywność ruchową w czasie wolnym. Sporadycznie robiło to 34,38% badanych, zaś nigdy zaledwie 3,13%. Ankietowani wychowankowie pogotowia opiekuńczego deklarowali podejmowanie wysiłku fizycznego sporadycznie (58,06%) lub często (29,03%). Niemal co ósmy z nich (12,9%) nigdy nie podejmował aktywności ruchowej w czasie wolnym. Wartość empiryczna statystyki χ^2 (8,06) była wyższa od wartości teoretycznej χ^2 (5,99), należy zatem potwierdzić hipotezę o występowaniu zależności między środowiskiem wychowawczym a częstotliwością podejmowania wysiłku fizycznego w czasie wolnym (rysunek 3). Formy aktywności ruchowej badanych nie były jednak najczęściej zinstytucjonalizowane. Uczestnictwo w klubie sportowym deklarowało tylko 46,88% ankietowanych gimnazjalistów i 32,26% wychowanków pogotowia opiekuńczego. Wartości statystyki *chi* kwadrat ($\chi^2 < \chi^2_{\alpha}$) wskazują również na niezależność stochastyczną środowiska wychowawczego i przynależności do klubów sportowych (rysunek 4). Większość badanych gimnazjalistów (40,63%) zadeklarowało, że nie ma nadmiaru wolnego czasu, 31,25% twierdziło, że ma go za dużo, a 28,13% z nich nie miało sprecyzowanego zdania w tej kwestii. Zbyt dużą ilością czasu wolnego dysponowało

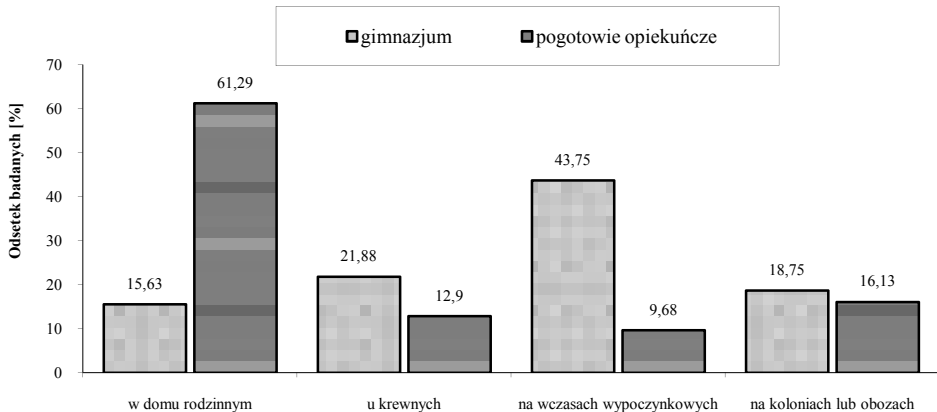
45,16% respondentów z pogotowia opiekuńczego. Jego brak zadeklarowało 35,48% z nich, zaś 19,35% wychowanków nie odpowiedziało w sposób jednoznaczny na pytanie. Wartości testu niezależności χ^2 wskazują na brak związków między środowiskiem wychowawczym a posiadaniem nadmiaru wolnego czasu (rysunek 5).

Rysunek 1. Miejsca spędzania wolnego czasu przez badanych

$$\chi^2 = 16,85658; \chi^2_{\alpha} = 5,991465; p = 0,000219$$

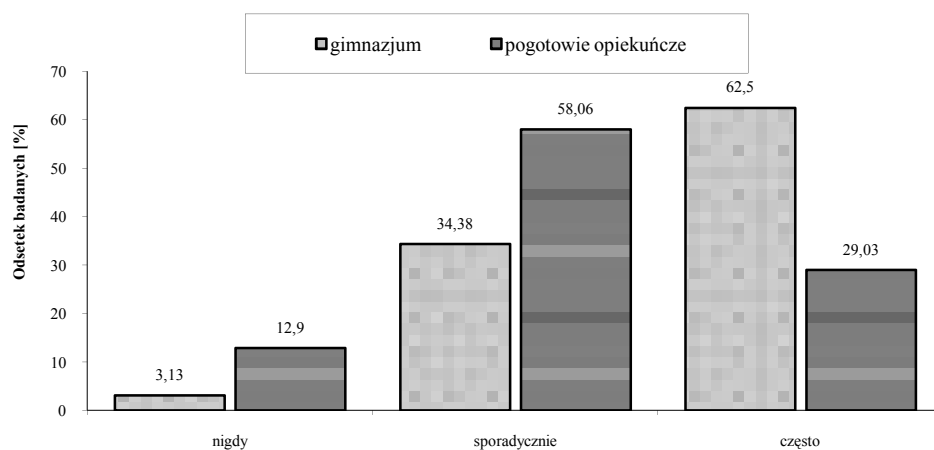
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Miejsca spędzania wakacji przez badanych

$$\chi^2 = 16,18161; \chi^2_{\alpha} = 7,814728; p = 0,001041$$

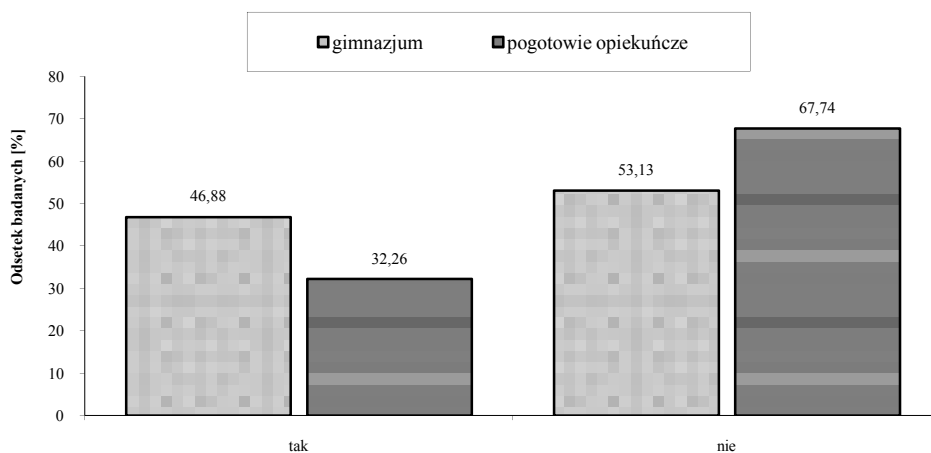
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Częstość podejmowania przez badanych aktywności ruchowej w czasie wolnym

$$\chi^2 = 8,063779; \chi^2_{\alpha} = 5,991465; p = 0,017741$$

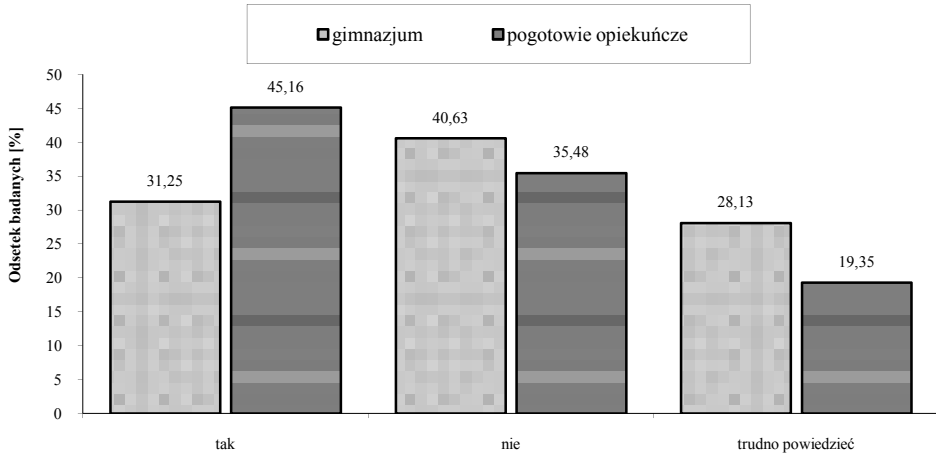
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 4. Przynależność badanych do klubu sportowego

$$\chi^2 = 1,417818; \chi^2_{\alpha} = 3,841459; p = 0,492181$$

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 5. Posiadanie przez badanych nadmiaru wolnego czasu

$$\chi^2 = 1,405534; \chi^2_{\alpha} = 3,841459; p = 0,235799$$

Źródło: opracowanie własne.

6. Wnioski

Na podstawie analizy wyników przeprowadzonych badań w sposób następujący zweryfikować można postawione hipotezy badawcze:

1. Istnieją istotne statystycznie związki między środowiskiem wychowawczym a miejscem spędzania wolnego czasu i wakacji przez badanych. Badani gimnazjaliści spędzali wolny czas najczęściej w domu lub w obiektach sportowych, zaś wakacje na wczasach wypoczynkowych z rodzicami. Podwórko i dom to najczęstsze miejsca aktywności wolnoczasowej ankietowanych wychowanków pogotowia opiekuńczego, którzy swoje wakacje spędzali w domu rodzinnym.
2. Częstość podejmowania aktywności ruchowej w czasie wolnym wiąże się statystycznie ze środowiskiem wychowawczym badanej młodzieży. Ankietowani gimnazjaliści podejmowali aktywność ruchową często, zaś wychowankowie pogotowia opiekuńczego sporadycznie.
3. Obie analizowane placówki wychowawcze nie odgrywały dominującej roli w przygotowaniu swoich podopiecznych do korzystania z zinstytucjonalizowanych form zachowań wolnoczasowych. Nie dostarczały im także wystarczających umiejętności w zakresie samodzielnego zagospodarowania czasu wolnego.

Bibliografia

- Alejziak B. 2008. *Samowychowanie a turystyka*. Kraków: Albis. ISBN 978-83-906452-2-3.
- Bombol M. 2005. *Ekonomiczny wymiar czasu wolnego*. Warszawa: SGH. ISSN 0867-7727.
- Bombol M. 2008. *Czas wolny jako kategoria diagnostyczna procesów rozwoju społeczno-gospodarczego*. Warszawa: SGH. ISSN 0867-7727.
- Bywalec C., Rudnicki L. 2002. *Konsumpcja*. Warszawa: PWE. ISBN 83-208-1390-5.
- Danecki J. 1970. *Jedność podzielonego czasu*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Dumazedier J. 1960. *Current Problems of the Sociology of Leisure*. „International Social Science Journal”, nr 2, s. 522–531.
- Jezierska B. 2002. *Zajęcia sportowe w instytucjonalnym wychowaniu resocjalizacyjnym dzieci i młodzieży*. „Human Movement”, nr 2, s. 23–29.
- Jung B. 1987. *O czasie wolnym. Kultura i rekreacja w procesach rozwoju społeczno-ekonomicznego*. Warszawa: SGPiS.
- Makówka M. 2006. *Spoleczno-ekonomiczne aspekty czasu wolnego*. „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 716, s. 41–53.
- Martinek T., Hellison D. 1997. *Fostering Resiliency in Underserved Youth Through Physical Activity*. „Quest”, nr 49, s. 34–49.
- Przećławski K. 2002. *Człowiek i jego czas wolny*. „Human Movement”, nr 2, s. 38–41.
- Puciato D. 2009. *Czas wolny jako determinanta jakości życia na przykładzie badań empirycznych*. „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH”, nr 95, s. 97–109.
- Puciato D., Skałacka J. 2009. *Rola turystyki w procesie wychowania młodzieży licealnej z Opola*. „Rozprawy Naukowe AWF Wrocław”, nr 27, s. 97–103.
- Sas-Nowosielski K. 2001. *Mity i fakty resocjalizacji poprzez kulturę fizyczną*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 11, s. 28–32.
- Wnuk-Lipiński E. 1972. *Praca i wypoczynek w budżecie czasu*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.

Selected aspects of managing free time of young people from various environments

Abstract: The subject of the research work is the issue of methods of spending free time by young people aged from 14 to 16 years, which come from different educational backgrounds. The aim of the research is to determine the role played by the educational environment in the process of preparing to a rational spending of free time by young people. The empirical material of this paper is data obtained as a result of research conducted in June 2009 at the Public Junior High School in Dąbrowa Tarnowska and in the Kids Shelter in Tarnów. Overall, 63 persons aged from 14 to 16 were researched, including 32 junior high school students and 31 children from the kids shelter. Whilst collecting the empirical material, the method of diagnostic poll was used, in which the research tool was a questionnaire on free time behaviour. On the basis of the analysis of the performed research it was found that the educational environment influences the place of spending free time and holiday and the frequency of mobile activities by the questioned children. The researched junior high school students spent their free time mostly at home or in sport facilities, and holidays in holiday resorts with their parents. The yard and house were the most common places of free time activity of the surveyed kids shelter children, who most often spent their holidays at home. However, the analysed educational institutions did not play a dominant role in

preparing their pupils to use institutionalised forms of free time behaviour and failed to provide them with sufficient abilities with respect to their independent management of free time.

Key words: free time, free time behaviour, educational environment
